

Het tucht- en politiereglement voor de Hollands-Vlaamse krijgsvloot van buiskonvooiers van 1547

door Roger DEGRYSE

Voordracht van 30 novembre 1962

I N 1547 werd Maximiliaan van Bourgondië-Beveren, die sinds 1540 admiraal-generaal van de Nederlanden was, tevens ook stadhouder van Holland en Zeeland, wat de eenheid van het admiraalschap ten eerste ten goede kwam. Datzelfde jaar vaardigde hij voor de krijgsvloot van buiskonvooiers, uitgerust door Holland, Zeeland en Vlaanderen tot beveiliging van de haringvisserij tegen de Schotten en andere vijanden of piraten, een « artikelbrief » of tuchtreglement uit, waarvan een exemplaar in het oud archief te Nieuwpoort bewaard gebleven is. Hoeveel konvooschepen in 1547 onder de leiding van de admiraliteit en met de steun van de provinciale staten door de visserijhavens van de drie grote maritieme provinciën uitgestuurd werden, weten we niet juist ⁽¹⁾. Zeker is het dat Delft, Rotterdam en Schiedam er elk twee uitrustten ⁽²⁾. Bij deze zes oorlogsbodems moeten die van de overige Hollandse, Zeeuwse en Vlaamse zeesteden gevoegd worden, zodat men mag aannemen dat de krijgsvloot uit een twaalfstal eenheden kan bestaan hebben. Het Nieuwpoorts konvooschip heette « de Michiel ». Het

-
- (1) In 1548 werd een vloot van elf oorlogsbodems uitgerust. Het stond onder het bevel van Jan de Croesere. Het jaar nadien telde het acht schepen onder het bevel van Geraard van Meckeren. H. MALO, *Les corsaires d'un-kerquois et Jean Bart, des origines à 1702*. Paris, 1912-1913, dl I, blz. 88 en 134.
- (2) A. BIJL, *De Nederlandse convooidiensdienst (1300-1800)*. 's Gravenhage, 1951, blz. 26 en 160, bewijsstuk nr XIII.

mat 90 vaten en had 1800 pond parisis gekost. De onkosten van de konvooiering werden te Nieuwpoort door 46 haringbuizen gedragen ⁽³⁾. Het totaal aantal buizen van Holland, Zeeland en Vlaanderen moet alsdan zowat 500 bedragen hebben ⁽⁴⁾.

Het tuchtreglement van 1547, hoewel steunend op vroegere verordeningen, is de oudste « artikelbrief » voor buiskonvooiers, die we kennen ⁽⁵⁾. Het diende als voorbeeld voor een soortgelijk reglement, dat later, onder de regering van Margaretha van Parma, voor de konvooschepen van de handelsvloot uitgevaardigd werd ⁽⁶⁾. De tucht aan boord van de buiskonvooiers was hard. De overtredingen, die in het reglement van 1547 opgesomd worden, werden bestraft met verlies van soldij (art. 5 en 38), tuchtiging of lijfstraf (art. 10, 12, 15, 23, 26, 27, 39, 40, 44, 46, 47 en 48), kluistering in de boeien (art. 16, 21 en 34), verlies van de hand (art. 17 en 20), doorsteken van de hand (art. 19), doodstraf door over boord gooien (art. 18, 25), doodstraf door de degen in het lijf (art. 22), doop in de zee (art. 30, 35 en 44) en kielhalen (art. 31 en 34). Ongetwijfeld kwam de schriftelijke formulering van de

-
- (3) « Rekeninghe ende bewys ghedaen by Franchoys Fredericx ende Jan Willemzone ghecommitteert ende ghestelt ten ontfanghe ende uytgheven van en scip van oorloghe gheenaemt den Michiel uytghereet ende toeghemaect by burchmeesters ende scepenen van der Nieuwpoort ter convoye ende bewaernesse van de groote visscherie der selver stede int jaer XVe zevenenveertich... ». Nieuwpoort, Oud archief, nr 4.852, Rekening van het konvooschip. — Een « vat » bedroeg 4 okshoofden of zowat 1,9 m³. R. DE BOCK, *Tonnen, tonnemaat en lasten*, in: MEDED. MARINE ACAD., 1960 (dl XII), blz. 125-126.
- (4) L. GILLIODTS-VAN SEVEREN, *Coutumes de la ville et du port de Nieuwpoort* (in de reeks COUTUMES DES PAYS ET COMTE DE FLANDRE, QUARTIER DE BRUGES, tome V), bl. 397-399, voetnoot 1. Ontleding van een reeks stukken uit het cartularium Nieuwen Groenenbouc BB, fol. 119 tot 134. Brugge, Rijksarchief.
- (5) In het Boek van den Eede van de stad Veere, begonnen in 1520, komt de tekst voor van de « Eedt van eenen capitain van een scepe van orlogen onder den vis-admiraal » en betrekking hebbende op de konvooiering van de haringvissers in genoemd jaar of het volgend. We vinden er ook de tekst van een ordonnantie of artikelbrief « binnen den scepen van orlogen » in september 1521 uitgevaardigd door Adolf van Boergondië, heer van Beveren en Veere en admiraal van de zee, Jhr. Mr J.C. DE JONGHE, *Geschiedenis van het Nederlandse Zeewezen*. Dl 1. Zwolle 1869, blz. 733, bijlagen I en II. — Voor Vlaanderen bleef een tuchtreglement bewaard voor twee oorlogsschepen, die in 1536 door de Staten van Vlaanderen uitgerust werden. Zie F. PRIEM, *Précis analytique des documents conservés aux Archives de la Flandre Occidentale*, 2e série, tome 3. Brugge, 1845, blz. 173 en 174.
- (6) J.C. DE JONGHE, *o.c.*, bl. 734-736, bijlage III. Stuk dagtekenend waarschijnlijk uit de jaren 1560-1569, bestaande uit 21 artikelen, die, afgezien van de eerste (benoeming van de kapitein), reeds voorkomen in de artikelbrief van 1547. Zie artikels 6, 10, 12, 13, 16 tot 19, 21, 25, 28 tot 31, 33 tot 35, 37, 44, 48 en 50 aldaar.

verschillende overtredingen en bestraffingen tevens ook neer op een juridische waarborg, zoals dit eertijds in de stadskeuren het geval was.

Het stuk, waarvan de taal niet Vlaams, maar eerder Zeeuws of Hollands getint is, bevat vijftig artikelen. Zijn inhoud kan als volgt worden samengevat :

1. Benoeming of aanstelling van jonker Andries vander Capelle tot bevelhebber en kapitein-generaal van de krijgsvloot.

2. Vermelding van de aanduiding van drie vice-admiraals, respectievelijk voor de Hollandse, Zeeuwse en Vlaamse smaldelen.

3. Opdracht aan al de schippers, stuurman, kwartiermeesters, hogebootsman, schipman, meiers, klimmers, busmeesters en andere officieren en bootsman, evenals aan de vice-admiraals, kapiteins, bevelsman en gewone krijgsmen, aan hun oversten te gehoorzamen.

4. Opdracht aan hen allen, in dienst van de Koninklijke Majesteit, getrouw de haringbuizen te konvooyeren en ze tegen de Schotten en andere vijanden of piraten te beschermen en de vijand te bestrijden, zonder de haringvisserij bloot te stellen of zich roekeloos van de buizen te verwijderen.

5. Aanmontering van alle leden van de bemanning en van alle officieren voor de duur van drie maanden tot Sinte-Katharinadag (25 november) met verbod vóór die datum aan land te gaan of naar huis terug te keren.

6. Toekenning van de buit aan de ganse krijgsvloot met verplichting haar te verdelen of te « parten » volgens het oorlogsrecht, afgezien nochtans van het tiende, dat aan de admiraal-generaal toekomt.

7. Verplichting de buit of de « prijzen » met behulp van huurknapen of deelvennoten uit de buizen, maar onder leiding van ten hoogste drie bemanningsleden uit de oorlogsbodem, naar de thuishaven te laten brengen en daartoe de terugkerende buizen te gebruiken en die ook voor het wegbrengen van mogelijke gevangenen in te zetten.

8. Verplichting voor degenen, die de buit moeten wegbrengen, daar waar ze aankomen, de « prijzen » aan de voornaamste officier van de plaats af te leveren en daarvan aanstonds de stadhouder van de vorst in het gewest te verwittigen, dit met het oog op de bewaring van de aangebrachte buit ten behoeve van de krijgsvloot en de admiraal-generaal.

9. Verplichting de gevangen genomen vissers, voor zover dit mogelijk is, uit de handen van de vijanden of piraten te verlossen en dit zonder iets van de verlorene vissers of van hun stuurman te eisen.

10. Verplichting voor al de ingeschrevenen zich op de vastgestelde dag aan te melden en te doen al wat hun oversten, kapitein of hoofdlieden hun zullen bevelen.

11. Verplichting voor eenieder zijn dienst te doen en ook hetgene te doen wat hem door zijn oversten of hoofdman zal opgelegd worden en dit zowel aan boord, als aan wal.

12. Bestrafing van degene, die zonder paspoort zijn dienst verlaat en deserteert.

13. Bestrafing van de bootsman, die zijn fluitje « verslijpt » of doet verslappen.

14. Toelating aan de admiraal-generaal en aan de oversten zo dikwijls, als het hun goeddunkt, de ingeschrevenen te laten monsteren.

15. Bestrafing van degene, die, op het schip of er buiten, door zijn woorden of daden, muiterij of oproer verwekt of tegen de bevelen van de kapiteins, schippers of kwartiermeesters, alsmede tegen de verordeningen van de admiraal, in het openbaar of in het geheim handelt.

16. Bestrafing van degene, die door gevecht op het schip relletjes verwekt.

17. Bestrafing van degene, die met zijn hand een ander bezeert of mishandelt.

18. Bestrafing met de dood van degene, die een ander doodsteekt of dood slaat.

19. Bestrafing van degene, die op het schip met kwade inzichten zijn mes trekt, zonder iemand iets te misdoen.

20. Bestrafing van degene, die op het schip de vrede verstoort.

21. Bestrafing van degene, die met kwade inzichten een ander met de vuist slaat of met zijn voeten stampet.

22. Verplichting voor degene, die de eerste of naaste getuige is van een handgemeen tussen twee leden van de bemanning, beide tegenstanders te overtuigen een behoorlijke vrede te sluiten, alsmede toelating degene die hooghartig weigert zulke vrede te sluiten, dood te slaan of met de degen dood te steken.

23. Verplichting voor degene, die na dergelijk handgemeen vrede gesloten heeft, die vrede na te leven, zolang zijn dienst op de vloot duurt.

24. Verbod aan de kapiteins oorloven of paspoorten af te leveren zonder toelating van de kapitein-generaal of van zijn vice-admiraal,

die alleen bevoegd is dit te doen, en de verplichting de toekenning van dergelijke oorloven in een register te noteren, alsmede toelating aan ieder kapitein gebeurlijk degenen onder de officieren of andere bemanningsleden, die zich in verband met de handhaving van orde en tucht onbekwaam hebben getoond of aan de provoost (of politie-officier) en zijn stokknechten bij de aanhouding en bestraffing van kwaadaardige delinquenten geen hulp hebben geboden, af te zetten, te degraderen of te vervangen.

25. Aanmaning tot alle leden van de bemanning bij het naderen of in het zicht van de vijand niet te versagen, maar als één man zich in de strijd te werpen, alsmede bestraffing van degenen, die zich schuldig zouden maken, hetzij aan schuil houden van het schip, waarop ze zich bevinden, hetzij aan lafheid in de strijd.

26. Bestraffing van degene, die zich op twee schepen tegelijk laat aanmonsteren.

27. Verplichting voor al de hoofdlieden, bootslieden en gewone matrozen de provoost en zijn stokknechten bij de handhaving van de orde en de aanhouding of bestraffing van misdadigers alle hulp te bieden, alsmede bestraffing van degenen, die zich daarbij zouden schuldig maken aan tegenspraak, smaad, slaan, steken, smijten en opstand ten overstaan van genoemde provoost en zijn knechten of aan geweldadige bevrijding van gevangen genomen delinquenten.

28. Bestraffing van degene, die zich aan godslastering schuldig zou maken.

29. Bestraffing van degene, die een ander tot drinken zou aanzetten.

30. Bestraffing van degenen die meer bier zouden storten, dan dat ze met een hand of met beide voeten kunnen bedekken.

31. Bestraffing van degene, die zijn proviand of dit van een ander over boord werpt.

32. Verplichting voor de bemanning haar oversten te verwittigen, zo het proviand niet eetbaar mocht blijken te zijn en dit onverwijld, ten einde onmiddellijk maatregelen te kunnen treffen.

33. Verplichting voor elk lid van de bemanning na zijn wachtbeurt op zijn bed te gaan rusten.

34. Bestraffing van degenen, die, zonder toelating, licht over het schip draagt en verplichting voor degene, die wel licht mag dragen, dit te doen alleen door middel van een lantaarn, ten einde brandgevaar te voorkomen.

35. Bestrafing van degene, die, zonder toelating, met klein of groot geschut schiet, fijn of grof kruit uit de tonnen wegneemt of in de kruitkamers gaat, met uitzondering van de busmeesters of van zij, die daartoe bevel ontvangen hebben.

36. Verbod aan allen 's nachts vuurtekens te maken, met uitzondering van de kapitein-generaal en van de degenen, die daartoe het bevel ontvangen hebben, en bestrafing van de overtreders.

37. Bestrafing van degene, die, zonder toelating, in de kombuis of de bottelarij gaat of er voedsel of drank komt halen, met uitzondering van de kok, bottelier of degene, die daartoe het bevel ontving, en dit dan alleen op de vastgestelde tijd.

38. Verplichting voor alle koks, botteliers en officieren, zo ze door insolventie of op een andere wijze in moeilijkheden mochten geraken, dit aanstonds onder eed aan hun kapitein mede te delen, alsmede bestrafing van degenen, die zulks zouden verzuimen te doen.

39. Bestrafing van degene, die, na het intreden van de wacht, met een vuuroer schiet, met de vijand communicatie heeft, vuurtekens, gerucht of alarm maakt of ruzie stookt, uitzondering gemaakt voor het alarm maken, zo de vijand op komst mocht zijn.

40. Verplichting verdachte brieven, die onder de bootslui mochten circuleren, zonder te openen aan de kapitein-generaal af te geven, alsmede bestrafing van degenen, die dit niet zouden doen.

41. Verplichting voor de bemanning de verkregen buit, waaronder ook kisten, pakken en tonnen uit de vijandelijke oorlogsbodems, aan hun hoofdman af te leveren en verplichting voor die hoofdman de kapitein-generaal daarvan op de hoogte te brengen, alsmede bestrafing van degenen, die, door dit niet te doen, zich aan diefstal zouden schuldig maken.

42. Verbod oude of nieuwe schulden voor te leggen, tenzij wettelijk, alsmede bestrafing van de overtreders.

43. Toekenning van het recht op onderhoud en verdere dienst aan degenen die, aan boord zijnde, door de vijand werden geraakt, verwond of gevangen genomen of ziek geworden zijn.

44. Bestrafing van degene, die op wacht zijnde, slapende wordt aangetroffen, evenals van de recidivisten.

45. Verplichting voor de busschieters, zoals de bootsgezellen, deel te nemen aan de wacht en tijdens storm of onweder hun koord, stok en smidsgerief in het oog te houden.

46. Verbod aan de busschieters of andere leden van de bemanning buskruit, kanonballen of andere munitie, hoeveel of hoe weinig ook, in hun tonnen, matten, klederen of op een andere wijze weg te brengen of te laten wegbrengen, alsmede bestraffing voor diefstal van de overtreders.

47. Verplichting voor de koks met het vet en het smeer, die van het vlees overschieten, soep te maken, zonder iets er van voor zich te houden. zoals ook voor de botteliers geen ledig vaatwerk voor zich te houden, maar dit te bewaren en af te leveren aan degenen, die het vaatwerk verzorgen, evenals verbod aan de koks en botteliers oude munitie, voedingswaren of andere zaken uit het schip gedurende de dag of 's nachts weg te dragen of te doen wegbrengen, te verkopen of te ruilen en bestraffing van de overtreders.

48. Verbod aan alle leden van de bemanning het schip te verlaten en aan land te gaan, indien, als gevolg van storm of onweder, een of meer schepen gedwongen zouden zijn een of meerdere havens in Engeland, Schotland, Noorwegen, Frankrijk, Holland, Zeeland, Vlaanderen of gelijk waar binnen te lopen, uitzondering nochtans gemaakt voor degenen, die door de kapitein aan wal gestuurd worden en dit alleen voor het halen van onmisbare zaken, waaronder vers water, of het verrichten van andere diensten, die noodzakelijk zijn, zonder nochtans aan wal te mogen overnachten.

49. Verplichting en toelating voor de kapiteins, telkens als dit nodig mocht blijken of als het hun goed dunkt, voorgaande artikelen op het schip te laten voorlezen of bekend te maken, ten einde ze naar recht te doen toepassen.

50. Verplichting en toelating voor de kapitein-generaal alle andere artikelen, die in dit reglement niet opgetekend staan, maar van oudsher gangbaar zijn en nageleefd worden, naar eigen goeddunken en naar goeddunken van zijn raad te doen observeren en in die geest te handelen.

Wat ons het meest treft zijn de ruwe zeden aan boord van de schepen en de barbaarse bestraffing. Wie een lid van de bemanning moedwillig kwetst, wordt de hand afgehakt. Wie zijn mes trekt, wordt — zelfs indien hij niemand heeft verwond — met de hand aan de grote mast vastgestoken, zodat hij zichzelf moet losrukken en verminken, wil hij terug vrijkomen. Wie een ander vermoordt, wordt, aan zijn slachtoffer vastgebonden, levend over boord gegooid. Sommige van

deze bepalingen blijken tot de tijd van Richard Leeuwenhart, ja zelfs tot die van de Vikings (7) op te klimmen. Wellicht zijn ze nog ouder.

Het tucht- en politiereglement van 1547 is slechts een typische « artikelbrief » uit de lange reeks van soortgelijke verordeningen. Wat vooral dient aangestipt, is dat sommige van haar artikelen nog voorkomen in de reglementen, die na de scheiding tussen Noord en Zuid in de Verenigde Provinciën door de admiraliteit voor het scheepsvolk uitgevaardigd werden. Het stuk is dus wel van belang voor de maritieme geschiedenis van de Nederlanden.

BIJLAGE

Artikelbrief of reglement voor de handhaving van de orde en tucht, uitgaande van de admiraal-generaal, Maximiliaan van Bourgondië-Beveren, en bestemd voor de bemanningen aan boord van de konvooischepen door de havens van Vlaenderen, Zeeland en Holland uitgerust ter bescherming van de haringvisserij tijdens de teelt van het jaar 1547.

Nieuwpoort. Oud archief, charter n° 311 (inventaris n° 272). Lijst van verordeningen geschreven op twee perkamenten, die waarschijnlijk oorspronkelijk aan elkaar gehecht waren. Op de rug staat geschreven in gelijktijdig geschrift : « Artykel brieff voor tscip van oorloge ter Nyeuport » en in later geschrift : « Article brief gegeven door den admirael Maximiliaen van Bourgongnen ten jaere 1547 voor het oorloghschip ter Nieuport uytgereedt ». Gedateerd 1 september 1547 en getekend door de admiraal.

1° stuk

Articulen ende ordonnancien gemaect ende ghestatueert by myn heeren den admirael heer Maximiliaen van Bourgoingen here van Beueren vander Vere ende stadthouder van Hollandt Zeelant Westvrieslant ende Utrecht. Tot gouvernemente ende conduite vander armee ter zee die jegenwoerdich toegerust ende geequieert wordt soe in Vlaenderen Hollant als Zeelant tot conseruacie ende bescermenisse vander gemeender visscherie ten haringhe der seluer landen vanden teelt XVc XLVII.

I. Inden eersten soe heeft myn voorseyde heere den admirael geordonneert ende gecommitteert als ouerste ende cappeteyn generael vander voorscreue

(7) J.C. DE JONGHE, *o.c.*, blz. 80. — E. VAN BRUYSEL, *Histoire du commerce et de la marine en Belgique*. Bruxelles, 1861-1865, dl I, blz. 75. Betreffende het kielhalen, zie : HENNING HENNINGSEN, *Kølhaling og raspring et par gamle sømandstraffe*, in : ARBOG, HANDELS- OG SØFARTSMUSEET PÅ KRONBORG, Helsingør, 1956, bl. 89-132 (mededeling van de heer J. Van Beylen). Aangaande de moordenaar, die aan het lijk van zijn slachtoffer gebonden, in zee geworpen wordt, zie het Vlaamse tuchtreglement van 1536, F. PRIEM, *o.c.*, blz. 174.

armee jonckheer Andries vander Cappelle den welcken eenen ygelicken onder danich ende ghehoersaem sal syn als den persoon van myn voorseide heer den admirael.

II. Bouven dien synder geordonneert drie vysadmiraelen te weeten een ouer die scepen die in Vlaenderen toegerist worden een ander over die scepen die in Hollant toegerist worden ende den derden omme de scepen die in Zelant toegerist worden.

III. Item dat alle de scippers stierluyden quartiermeesters hoochboodsluyden scypsluyden meiers climmers busch meesters ende andere officieren ende boostluyden (sic) op de zee ende oech de vysadmiraelen cappelteynen ende beuels luyden ende gemeene crygesluyden sullen gehoer geuen volgen ende obedieren den voorseyden heuren ouersten ende oech insgelycx den voorseyden vysadmiraelen ende voorts enen ygelicken syn cappelteynen ende hooftluyden daer onder sy gestelt ende geordonneert sullen worden.

IV. Item dat zy ende eenen ygelicken van hem den Kon. Majesteit onsen alder genadichsten heere in desen jegenwoordigen cryge ende handel trouwelicke dienen om te conveveren ende bescermen den herring buyssen ende visschers jegens de Scotten als vyanden vanden Kon. Majesteit allen piraten ende andere die der seluer visscherie enichsins scaedelich soude moegen weesen de selue vyanden ende piraten te invaderen crancken nemen ende zynen Majesteit daer inne dienst ende ere te doene. Behoudelick noch tans dat de selfde cappelteynen ende volck van oorloegen omme sulcke exploitte te doene hen seluen niet en sullen moegen absenteren ofte vervreemden vanden voorseide haringbuyssen ende visschers maer daer altyt soe trouwelicken by ende omtrent blyven als hemluyden dat by hoerder voorseide ouersten ende generael geordonneert ende beuoelen sal worden ten eynden de voorseide visscherie byden voorseide vyanden ende pyraeten niet bescaedicht en wordt doer hoerluyder absentie.

V. Item worden alle die voorseide cappelteynen scippers officieren ende boodsgesellen onthouden voor drie maenden tyts ende sullen daer voor gehouden syn den Kon. Majesteit te dienen ende in zee te blyven sonder thuyt te coemen ofte ergens aen lant te gaen tot Sinte Catherinen dach toe incluyt op peyne van heurluyder solt ende daeren boeuen gestraft te zyne als meyneedich.

VI. Item oft gebeurde dat de voorseide scepen van oorloege eenighen beuyt gewonnen up de voorseide vyanden ofte piraeten. Alle de beuyten sulcx gewonnen sullen coemen ende weesen tot prouffite vander geheeldere ghemeender armee van Vlaenderen Hollant ende van Zeelant ende sal gebeuyt ende gepart worden naeder oorloegen recht behouden alleenlich myn voorseide heer den admirael syn tienden.

VII. Item ende in sulcken gevalle en sullen nochtans die voorseyde scepen van oorloegen hen niet moegen vervreemden ofte absenteren vande vors. buysschen ende visschers omme de selfde beuyten ende prinssen thuyt te brengen maer sullen een twee of drie ten hoochsten van heuren volcke die sy daer toe best betrouwen moegen setten in elcke prinsse omme die selfde thuyt te brengen met hulpe van zoe veel huyrknaepen ofte deelvenoots als sy luyden daer toe behoefven sullen de welcke sy sullen moegen nemen sonder enich wederseggen vander stierluyden uyten gereetsten buyssen die heur neringhe gedaen sullen hebben greeet ende gelaeden zynde om thuytwaert te coemen

ende sullen de gevangenen indien daer enighe zijn reparteren ende deelen inde seluen buyssen thuysvaert coemende.

VIII. Item. Ende de voorseide een twee ofte drie gecommiteerden uuyten voorseiden sceepen van oorlogen te landen gecoemen synde metten voorseiden prinszen ende beuytten sullen hem daer mede addresseren anden principael officier vanden plaetschen ende steden daer zij gearreveert sullen syn omme daer off terstont tadverteren den stathouder van mynen heere inden quartierien daer sy arriueren sullen omme tzelue bewaert te worden tot behouf vanden gemeyn cappiteynen officieren ende booytgesellen vanden gemeenden armee.

IX. Item oft zoe gebeurde datter enige visscher vanden vyanden ende pyraeten genomen werden soe worden die cappiteynen ende elck van hemlyuden metten gemeenen volcke van oorloegen gehouden op heuren eedt heur uysterste diligencie te doen omme sulcken genomen visscher oft visschers weder omme te deliureren ende lossen uuyt handen vanden voorseyden vyanden ende pyraeten sonder enich prouffit daer aff te nemene dan de goetwillichheyd ende goede gunste vanden stierman.

X. Item dat allen die geenen die in gescreuen zyn gelt ontvangen ende eedt gedaen hebbende gehouden worden opten trommelslach hem seluen tschepe te vinden ende voort al te doene des hemlyuden van weegen heuren ouersten ende cappiteyn ofte hoeflyuden geordonneert ende beuoelen sal worden op peyne daer ouer gestraft te worden an heur lyff.

XI. Item van gelycken oock en op gelycke straffe sal een ygelicken gehouden worden synen dienst te doene ende tgene hem by syn ouersten ende hoftman beuoelen wordt te doene soe wel sceepe als te lande ter discretie vanden ouersten ende zynen raedt naer gelegentichheyd der saecken.

XII. Item indien yemant eedt gedaen hebbende verliepe ende synen dienst begaue sonder pasport die sal sonder enighe misericordie gestraft worden an syn lyff ende nae verscreuen worden in alle landen.

XIII. Item indien enich boodsman syn scuyfflet verslyepe die salmen straffen naer kennisse des rechts.

XIIII. Item sal myn heer de admirael oft den ouersten van dese armee alle wie ingescreuen syn laeten munsteren tot allen tyden soe dick mael alst hemlyuden goetduncken ende belieuen sal.

XV. Item dat niemandt enighe meuyterie oproer oft cortinge maecken en sal binnen den sceepen oft daer buyten met raedt daet woorden oft met wercken heymelick oft openbaer jegens dordonnancien by mynen voorseyden here gemaect oft tjegens die beuele vanden cappiteyns scipper oft quartiermeesters op peyne van daer duer gestraft te worden anden lyfve ter discretie vanden cappiteyn generael ende zynen raedt.

XVI. Item zoe wie roumeur oft beroerte maecke binnen den scepen van vechten oft andere quade ruere salmen stellen in die boeye (keyuten) (doorlijnd) ende daer inne te houden te waeter ende te broede so lange als den cappiteyn scipper ende quartiermeester ordonneren.

XVII. Item die den andere smarte dede metter hant sal sonder verdracht syn hant afgedaen worden.

XVIII. Item slaet of steeckt yemant deen den anderen doot salmen den leuenden sonder verdrach byden dooden leggen ende tsaemen stellen ouert boort.

XIX. Item wie binnen den sceepe een mes treckt in evelen moede op een anderen ende nochtans geen smarte doende die sal een broot mes door syn hant gestoken worden anden mast ende laeten hem daer staen tot hyt selfue doer treckt.

XX. Item wie binnen den scepe vrede bracke zal verbueren syn hant daer hy vrede mede breckt.

XXI. Item wie eenen anderen slaet met vuysten oft steeckt met voeten in euelen moede salmen in de boeye stellen te watere ende te broede soe lange als dat den cappeteyn scippers ende quartier meesters gelieue sal.

XXII. Item oft gebeurde datter twee metten andren sloegen oft ballichden in sulcken gevalle sal den naesten daer by synde eenen behorlicken vrede daer aff nemen ten eersten ten anderen ende ten derden maele sonder anderzins daer omme te rotten ofte partye te vallen. Ende indien daer iemant tot den vrede vermaent synde den seluen vermetelick weygerdt te geuene dien mach men een deegen doert lijff steeken oft doet slaen sonder mesdoen.

XXIII. Item achter datter een die vrede gegeuen heeft die en sal daer ouer niet meer moegen ballegen maer die vrede sculdich zyn te houden met woorden ende oeck met wercken soe lange des heeren regement ende dienst gedueert (sic) op peyne van straffinge an lyff ende an leuen sonder enige genaede.

XXIII. Item dat niemant vanden cappeteynen hem en onderwinde enighe persoenen in diensten weesende te oorloefven of paspoort te geuen dan by aduyse ende consente van den capeteyn generael oft zyn vysadmirael alleene van welcken oorlof byden seluen generael ofte vysadmirael register gehouden sal worden. Maer sal een ygelyck cappeteyn binnen zyne scepen wel vermoegen indien hyt bevint enighe ombequame tzynen dienste tzy officieren ofte andren ofte die den cappeteyn prouoest ende stocke knechten tot onderhoudinghe goeder justicie ende regement geen assistency ofte hulpe en deden omme de quaet willige delinquanten an te tasten straffen ende corrigeren sulcken moegen destitueren van zynder officie stellende eenen anderen bequaemen in zynen plaetsche ende den seluen stellen tot minderen staeten ende officien. Ende salmen den seluen inden laesten betalinghe corten tgene hy int eerste te veel ontfangen sal hebben.

XXV. Item dat men die vyanden up ter zee vindende eenen ygelicken sich stelle den seluen onder oogen te gaene ende gelycker hant daer mede te slaene sonder dat sich enige sceepen sullen moegen achterhouden opte verbeurte vanden lyfue ende den ghenen die des in gebreken beuonden sal worden gelyck ouer tboort gesmeeten te zyne. Oick die hem in den aenual der vyanden niet vromelicken en weerden of te te soucken maeckte die salmen van gelycken als een openbaer vyant straffen.

XXVI. Item dat hem niemant en laete inscryven ofte monsteren op twee sceepen up verbeurte van syn lyff.

XXVII. Item die hofthlyuden die gemeene knechten ende boodsluyden sullen den prouoest ofte zynen stock knechten tot onderhoudinghe goeder justicie ende regement hulpelick zyn om die misdadighe te vangen ende te helpen straffen sonder enich wederstant daer jegens te doene met woorden ofte met wercken oick en sal niemant wie hy sij den prouoost noch syn stock knechten moegen injurieren qualick toespreecken met woorden of met wercken

noch heur slaen, steecken of smyten noch rebelleren noch oeck enigh van zynen gevangen ontveldigen op peyne van gestraft te worden aen lyff ende goet.

2^e stuk

XXVIII. Item dat niemant by god ofte by zyn heyligen en sweeren oft blasfemere up peyne daer van gestraft te worden naer kennesse des rechts.

XXIX. Item dat niemant den ander en dwinge ofte noedighe tegens syn wille te drincken op peyne daer van gestraft te worden naer erkenisse des rechts.

XXX. Item die daer stort meer biers als hy met zyn hant bedecken en kan die salmen terstont voordien mast vueren. Ende die alsoe veele biers stort dat hy met zyn voeten niet bedecken en kan men sal hem met een touwe gebonden ouert boort werpen ende doopen.

XXXI. Item die zijn prouanden ofte eens anders priuanden (sic) ouer boort werpt die salmen onder die kel (s.c) doer trecken.

XXXII. Item indien beuonden waere enighe priuanden niet etelick te zyne salmen dat syn ouersten te kennen geuen sonder verdrach omme daerin te voorsienne.

XXXIII. Item dat een igelicken wanneer die waeke omme geslaegen is up zynen leeger gaen sal tsy groethans oft kleinans ygelyck daer hy besceyden is.

XXXIII. Item dat niemand hem en onderwinde enich vier of licht in zynen handen ende ouer schepe te dragen dan die ghene die sulcx beuoelen werdt ende dat noch in een lanteernen om alle perykel ende inconuenant te verhoeden op peyne van drie mael onder den kiel door getoegen te worden.

XXXV. Item dat hem niemant en onderwinde dat groot noch klein gescut te scieten noch te handelen noch in de cruytcamers te comen noch kruyt tzy fyn oft grof te nemene uuyt thonnen of anders dan die buschmeesters alleene ende dien zulcx beuoelen wordt op peyne daer ouer gestraft te worden ende drie mael gedoopt te worden.

XXXVI. Item dat niemandt hem en vervordere by nachte vier op te steeken of te vueren dan den cappeteyn generael allene ofte den gheene die daer toe geordonneert wordt op peyne daer ouer gestraft te worden ter ordonnance vanden voorseiden cappeteyn generael ende zynen raedt.

XXXVII. Item dat niemandt hem vervordere inde cokene ende cabuysse ofte oeck in de bottelrye te comene ofte enighe cost of dranck aldaer te halene dan allene den cock buttelier ende dengheenen die daer toe geordonneert syn sullen oeck mede op zyn gebruckelicken tydt ende ure op peyne van drie daegen in yseren geset te worden te waeter ende ten broode ofte andersins tot discretie vanden cappeteyn generael.

XXVIII. Item sullen alle cockx botteliers ende andere officiers last ende beuel hebbende indien hemlyuden ofte enich van hem enich ouerlast ofte enich insolventie gebeurde tselue van stonden aen op heuren eedt te kennen te (sic) geuen heuren cappeteyn sonder simulatie op peyne van te verbeuren een half maent solts ende voorts gecorrigeert te worden nae discretie vanden hoplyuden ende officiers.

XXXIX. Item est yemant van den knechten nae dat de waecke bestelt es enich roer los scieten ofte met den vyanden spraecke hielde ofte vier teykenen doet gerucht oft allarm maecke (ten waere die vianden voor handen waeren) (onderverstan : zal gestraft worden) oeck mede in die waecke niet te balgen op verlies syns lyffs.

XL. Item oft gebeurde datter onder enighe van de boodtslyde suspecte ofte bedecte briefuen quamen die en salmen niet opbreecken aen den cappeteyn generael presentere op peyne van gestraft te worden zonder genaede anden lyffue.

XLI. Item soe wanneer eynigen beuyt byder zee oft anders gecregen wordt tzy kisten packen ende thonnen up sceepen van oerloegen oft anders sins die ter heuren hopman daer onder dat sy leggen aen te brengen welcken hopman sculdich es voorts den cappeteynen generael te verwettegen by gestraft te weesen als diefte ende oeck sonder genaede.

XLII. Item men sal oock geen oude sculden op haelen noch rekeningen dan met rechte by gestraft te weesen by erkenisse des rechts.

XLIII. Item den ghene die op den sceepen voor den vyanden gescooten gewond gevangen ofte van goeds genaede kranck werden salmen onderhouden ende heuren dienst voort gaen sal soe lange als dit regiment duren sal.

XLIII. Item oft saecke waere den waecht snauens op geslegen zynde dat men dien ghenen die daer op bescheyden zyn vonden slaepende die salmen straffen te wetene voor deerste reyse voor de mast brengen ende gerecht syn by syn quartieren soe wie oock de tweede reyse slaepen (sic, voor : slaepende) gevonden wordt sal als vooren inden mast gecorrigeert worden ende bouen dien nae driemael vanden raide in zee gedoopt worden. Ende ten derden maele salmen hem straffen an lyff ende an leuen.

XLV. Item alle die busschietters sullen gehouden weesen hooren quartieren mede te waecken gelyck die boodsgesellen ende in storme ende onweder zullen toordeel stocke ende smits gewaer nemen ende regeren op peyne daer ouer gestraft te worden sonder genaeden.

XLVI. Item soe en sal geen bussescieter oft andere wie hy zy enich buscruyt clooten ofte enighe andere munitien van oorloegen tzy veel ofte luttu uuyten sceepen moegen draegen ofte doen draegen in hoeren thonnen matten cleederen ofte anderzins op peyne daer of gestraft te worden an syn lyff als dieff.

XLVII. Item dat alle die cocx van den sceepen sullen gehouden weesen met het vet en de smear dat daer vallen sal vant vleisch die potaegen coecken sonder yet daer van te houden voor heur tzy schoene ofte vuyle oeck soe en sullen die buttelliers ghene lege fustaelgen hebben cleyn ofte groet tot heurluyder prouffiten maer sullen die seluen fustaelge die daer valt gehouden weesen te bewaeren tot behouff vanden gheenen die de victuaelgen besorgen ende den voorseide cocx ende bouttelliers met oeck allen anderen wie sy syn en sullen moegen enigher houde minitien van oorloegen victuaelgen noch yet vanden schips goeden uuyten schepen moegen dragen ofte doen draegen by daegen of by nachten noch oock yet moegen vercoopen vermangelen oft andersins op peyne daer af gestraft te zyne an zyn lyff als een dieff.

XLVIII. Item oft zoe geuele dat enighe sceepen by storme ende onweder benoot waeren enighe hauenen an te doene twaer in Engelant Scollant Noorwe-

gen Hollant Zelant Vlaenderen Vranckryck ofte elders in wat lande ofte schepen dat het waere soe en sal niemant vanden sceepsvolcke uuyten schepen an lant moegen gaan dan alleenlick die de cappeteynen daer toe ordonneren sal ende dat alleenlick om eeniege behoeffelicke ende noottelicke saecken als om vaers waeter ende anders ende zy sullen die selue oock an landt nyet moegen vernachten opte verbeurte van heur lyff.

XLIX. Item dat alle dese voorgemelde articulen den rechte betreffende sullen in allen tyden ende wylen des noots zynde ende den cappeteynen goet duncken sal weder verhaelt ende binnen den scepen gelesen ende voorgehouden worden omme daer te rechten nae erkennisse des rechts.

L. Item want (sic, voor : vindt) men alle andere articulen hier vooren niet gescreuen ende nochtans van ouder gewoenten die gewoonlick es te onderhouden ende geobserueerd te worden niet tegensstaende dat sy hier niet geexpresseert staen (onderverstaan : zo zal men zich voegen) al nae discretie vanden capeteyn generael ende die van zynen raede die daer aff naeden meesten oorbor ende haer goetduncken doen sullen.

Aldus gedaen ende geordonneert by mynen heere den admirael op zynen sloote van Sandenburch den eersten septembri a^oXV^o seuenendeveertich.

(getekend :) M(aximilien) de Bourg(ogne)